

ρους εκτείνεται ο βουνός τοῦ Ἀγ. Ἡλίας, ἡ τὸ Ὄρος, μετὰ τῶν κλάδων αὐτοῦ· ἐπὶ δὲ τοῦ βορειανατολικοῦ εὐρίσκεται ἄλλη σειρά, ἔχουσα ἐφ' ἑνὸς τῶν ὑψωμάτων τὰ λείψανα τοῦ ἀρχαίου ναοῦ, ὅστις κοινῶς λέγεται ὁ τοῦ Πανελληνίου Διός. Κατὰ τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς νήσου ἱστανται δύο κίονες, ἐξ ὧν ὁ εἰς ἀκέραιος, τὴν τοποθεσίαν δεικνύοντες ἀρχαίου τινὸς ναοῦ, τοῦ ὁποίου τὸνομα ἀγνοεῖται. Πρὸς μεσημβρίαν τῶν κίωνων τούτων (ὅπου καὶ ἡ σημερινὴ πόλις) δεικνύουσι σαφῶς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως τὰ λείψανα δύο τεχνητῶν λιμένων, τοὺς ὁποῖους κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτῶν ἐσχημάτισαν οἱ Ἕλληνες, προκυμαίας ἐξερχόσας κατασκευάσαντες μὲ στενὴν εἰσόδον ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν. Τῶν τευχῶν, τῶν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς, φαίνονται εἰσέτι τὰ θεμέλια κατ' ὅλην αὐτῶν τὴν ἑκτασιν· πιθανὸν δὲ ὅτι εἶχον τρεῖς κυριώτερας πύλας, ἐξ ὧν ἡ κεντρικὴ ἦγεν εἰς τὸν λόφον τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς νήσου, ὅπου καὶ τὰ λείψανα τοῦ προσηρμένου ναοῦ. Πάμπολλοι περιπλέον ἀρχαῖοι τάφοι, κατὰ τὴν ὁπισθεν τῆς σημερινῆς πόλεως πεδιάδα, ἐπιβεβαιοῦν ὅτι ἐνταῦθα ἠκμαζέ ποτε ἡ ἐμπορικωτάτη καὶ βαδύπλουτος τῶν Αἰγινητῶν πόλις.

Τὴν μικρότητα τῆς Αἰγίνης στοχαζόμενοι, παρακινούμεθα σχεδὸν ν' ἀμφιβάλλωμεν ἂν τὰ περὶ αὐτῆς λεγόμενα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων τῶνόντι ἀληθεύσιν· πλὴν, ἐπικεκυρωμένα ὅσον οἰοῦνται ἄλλο μέρος τῆς ἀρχαίας ἱστορίας, εἶναι ὅλως ἀναντίρρητα. Ὡς μικραὶ τινες πολιτεῖαι κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, (ἡ Γένοβα παραδείγματος χάριν καὶ ἡ Βενετία). ὥσαυτως καὶ ἡ Αἴγινα διὰ τῆς ναυτικῆς ὑπεροχῆς κατέστη σημαντικωτάτη. Δύσκολον ὅμως ἤθελεν εἶσθαι νὰ ἐννοήσωμεν πᾶς ἡδύνατο μία τόσο μικρὰ νῆσος νὰ γίνῃ φοβερὰ ναυτικὴ δύναμις, ἂν δὲν ἐγνωρίζομεν ὅτι βράχοι πολυάριθμοι καθίστανον αὐτὴν δυσπρόσιτον εἰς τοὺς πολυάριθμους τότε πειρατὰς, καὶ ὅτι ἀρχαιοτάτα ἔγινε τόπος ἀσφαλῆς καὶ διὰ τὴν ζωὴν καὶ διὰ τὴν περιουσίαν. Ἡ Αἴγινα ἦτον ἀδύνατον νὰ λαμπρυνθῇ, εἰμὴ ὡς ἐμπορεῖον, προσέρον δύο πλεονεκτήματα, ἀσφάλειαν καὶ κεντρικὴν θέσιν. Τὸ 563 π. χ., ἐπὶ τοῦ Ἀμάσιος, πρὶν ἀκόμη κτίμια τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος πόλις ἀποκτήσῃ μέγαν ἐμπορικὸν πλοῦτον, εἶχον οἱ Αἰγινῆται καταστήματα εἰς τὴν κάτω Αἴγυπτον. Τὴν ἑκατονταετηρίδα ταύτην, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἡ μικρὰ Αἴγινα περιεῖχε 470,000 δολῶν. Ὁ ἄριθμός δ' οὗτος εἶναι βέβαια ὑπ' ὀργος· ἀλλὰ δεικνύει τοῦλάχιστον ὅτι ὑπῆρχε μέγιστος πληθυσμός. Ἡ Αἴγινα ἦτο κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐν ἀπὸ τὰ πρῶτα κέντρα τοῦ τῆς Μεσογείου ἐμπορίου, καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα σημαντικὴ δούλων ἀγορά.

Ἀχαιοτάτα ἔκοψε νομίσματα ἡ νῆσος αὕτη, καὶ πολλὰ σώζονται μέχρι τῆς σήμερον, τὴν θαλάσσιον χελώνην ὡς ἐπιτοπλεῖστον ἔχοντα ἐπὶ τοῦ ἐνὸς μέρους. Τὸ κοινῶς ἱστορούμενον εἶναι ὅτι Φεῖδων, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἀργούς, ὅστις ἐκυρίευσεν καὶ τὴν Αἴγιναν, ἔκαμεν εἰς αὐτὴν νομισματοκοπεῖον ἀργύρου τὸ 894 π. χ.

βέβαια δὲ εἰς τοὺς Ἕλληνας ὑπῆρχε πατροπαράδοτον, ὅτι καὶ ἀπὸ τὸν παμπάλαιον αὐτὸν χρόνον ἦτον ἡ Αἴγινα κέντρον ἐκτεταμένου ἐμπορίου

Ἐπετα ἡ συνέχεια

Η ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ.

ΕΠΕΙΔΗ ἀναντιρρήτως εἶναι ὠφέλιμον νὰ διευθύνεται συνεχῶς ἡ προσοχὴ τοῦ δημοσίου εἰς τὸ περὶ ἐκπαίδευσως κεφάλαιον, σπεύδομεν νὰ καταχωρήσωμεν εἰς τὰς στήλας τῆς Ἀποθήκης ὀλίγα τινὰ ἀποσπασμάτια, συνωδευμένα μὲ ἡμετέρας παρατηρήσεις, ἐκ τοῦ λόγου, τὸν ὁποῖον ὁ κύριος Α. Σακελλάριος, ἀρχιδιδάσκαλος τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Εὐαγγελικῆς Σχολῆς, ἐξεφώνησεν εἰς τὸ τέλος τῶν νεωστὶ γενομένων δημοσίων ἐξετάσεων.

Προοιμιάζων λέγει ὁ καθηγητὴς, «ὅτι δὲν ἐλήφθη προπαρασκευὴ ἐπιτηδεῖα, ἡ πρόβλεψις ἐξωτερικῆς ἐπιδείξεως· ἀλλ' ἡ κατὰστάσις τῆς σχολῆς ὅποια ὑπάρχει, τὰ παραδιδόμενα μαθήματα, ἡ μέθοδος τῆς παραδόσεως, ἡ εὐφυΐα ἡ ἀφύια, ἡ ἐπιμελεια ἡ ἀμέλεια, τὰ πάντα ἐτέθησαν ἀπροκαλύπτα ἐνώπιόν σας διὰ νὰ γνωρισθῶσι καὶ κριθῶσι. Τὰ ἐπιδεικτικά παίγνια, ὅσον παίζονται κοινότερα ἐνώπιον τοῦ λαοῦ καὶ τὸν θαμβόνοσιν, τόσον εὐκολότερα προετοιμάζονται.»

Ἡ μόνη ὀρθὴ μέθοδος τοῦ ἐξετάζειν εἶναι αὕτη βέβαια, τὴν ὁποίαν ὁ κύριος Σακελλάριος ἐνταῦθα περιγράφει· μόνη δὲ συγχωρημένη, ἡ μᾶλλον ἀναγκαία, προπαρασκευὴ εἶναι γενικὴ τις ἀναθεώρησις ὅλων τῶν μαθημάτων τοῦ λήγοντος ἐξαμήνου ἡ ἔτους. Ἀλλ' ὡς πρὸς τοὺς παρευρισκομένους πατέρας καὶ συγγενεῖς ἡ καὶ ἄλλους πολίτας, οἵτινες ἔχουν νὰ γνωρίσωσι καὶ νὰ κρίνωσι τὴν μέθοδον τῆς παραδόσεως, τὴν ἱκανότητα ἡ τὰς ἐλλείψεις τῶν διδασκάλων, τὰς προόδους τῶν μαθητῶν, κτλ., πόσοι ἄραγε εἶναι ἀρμόδιοι τῶν τοιούτων κριταί; Καὶ ἀπὸ τοὺς ἔχοντας δὲ τὴν δύναμιν, πόσον ὀλίγοι ἔχουσι καὶ τὴν τόλμην ἀπρόσκλητοι νὰ ἐκφράσωσιν εἰλικρινῶς τὸ φρόνημά των; Ἀς μᾶς συγχαρηθῇ νὰ εἰπωμεν, ὅτι ἤθελον εἶσθαι ὠφελιμώτεροι αἱ ἐξετάσεις, ἂν ἐμφορτίζετο ἐπιτροπὴ τις φρονίμων καὶ λογίων ἀνδρῶν, ἥτις τακτικῶς παρευρισκομένη νὰ κρίνῃ βασίμως περὶ τῆς καταστάσεως διδασκάλων καὶ διδασκομένων, καὶ μὲ τὸ ἀνῆκον σέβας νὰ ὑποβάλλῃ τὰς σκέψεις αὐτῆς εἰς τὴν ἐφορείαν καὶ τὸν σύλλογον τῶν καθηγητῶν. Καὶ ἂς μὴ μᾶς ἀντεῖπωσι τινὲς τὸ σῆναι ἐκεῖνο, ὅτι τοῦτο ἤθελε μὲν εἶσθαι καλόν, ἀλλ' εἶναι δυσκατόρθωτον· ἄραγε, εἰς μεγαλόπολιν ὅποια ἡ Σμύρνη, δὲν εὐρίσκονται οἱ τὴν δύναμιν καὶ τὴν προθυμίαν ἔχοντες νὰ ἀναδεχθῶσι τοιοῦτο κοινωφελέστατον βάρος; Ἐπειτα, ἡ Χίος, ἡ Λέσβος, αἱ Κυδωνίαι, ἀπέχουσιν ἀπὸ ἡμᾶς ὀλίγας ὥρας (χάρις εἰς τὴν ἀτμοπλοῖαν!) εἰς αὐτὰς δ' εὐρίσκονται σχολάρχαι, ἱκανοὶ καὶ περὶ τῶν προόδων τῆς σχολῆς μᾶς νὰ κρίνωσι, καὶ βελτιώσεις νὰ προτείνωσιν. Ἄν προσεκαλοῦντο τινὲς αὐτῶν νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὰς ἡμετέρας ἐξετάσεις, πόσον ἀμοιβαῖον ὄφελος δὲν ἤθελε προκύβειν;

Ἐνῶς εἰς τὸν ἐμπορικὸν κόσμον ἐπικρατεῖ ἡ μεγίστη ἐπιμυζία, τί ἐμποδίζει τοὺς μορφόνοντας τὴν ἐπερχομένην γενεάν νὰ συνέρχωνται κάποτε, νὰ βλέπωσιν ὁ εἰς τοῦ ἄλλου τὰς διδακτικὰς μεθόδους, νὰ διεγείρῃσιν ἀλλήλων τὴν φιλοτιμίαν, καὶ ὠφελοῦντες καὶ ὠφελούμενοι, θαρρύνοντες καὶ θαρρύνόμενοι, νὰ βαδίζωσι τακτικώτερον καὶ προθυμότερον εἰς τὸ εὐγενὲς στάδιον τῆς ἡθικῆς καὶ νοητικῆς διαπλάσεως τοῦ ἀνθρώπου; Ἀλλ' ἄς προχωρήσωμεν.

«Δὲν εἶδετε,» παρατηρεῖ ὁ κύριος Σακελλάριος, «μαθήματα μεγάλα, οὔτε φιλοσοφίας, οὔτε ῥητορικᾶς, οὔτε ἐπιστήμας, οὔτε τέχνας. Ἡ Ἑλληνικὴ χρηστομάθεια, οἱ κοινότεροι ποιηταὶ καὶ λογογράφοι, ἀνάλογοι μὲ τὰς δυνάμεις τῶν παίδων, ἡ ἀσκήσις τῶν τεχνολογικῶν καὶ συντακτικῶν κανόνων, αὐστηρὰ καὶ υπερβολικὴ ἴσως, ἡ ἀριθμητικὴ, ἡ γεωγραφία, ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία, ἡ Γαλλικὴ καὶ Ἀγγλικὴ γλῶσσα, αὐτὰ εἶναι μέχρι τοῦδε τὰ μαθήματά μας.»

Καὶ εἰς τοῦτο λήμπει ἡ ὀρθὴ κρίσις τοῦ καθηγητοῦ· διότι, ἂν καὶ ἦναι πρόδηλον ὅτι τὰ μαθήματα πρέπει νὰ ἀναλογῶσι μὲ τὰς δυνάμεις τῶν μαθητῶν, πολλοὶ, μ' ὅλον τοῦτο, εὐλογημένοι διδάσκαλοι ζητοῦσι πάντοτε τὰ ὑψηλά· καὶ δὲν ἐξεύρει τις ἂν πρέπη νὰ γελᾷ ἢ νὰ κλαίῃ βλέπων πολλάκις παῖδας, οἵτινες τίποτε ἀκόμη δὲν ἐννοοῦσι, σπουδάζοντας τοὺς πολιτικοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους ἢ τοὺς φιλοσοφικοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος! Τοιαῦται παράκαροι καὶ ἀνάρμοστοι σπουδαί, ἀντὶ νὰ ἀναπτύσσῃσι, νὰ φωτίζωσι, καὶ νὰ ἐκτείνωσι τὸ πνεῦμα, συγχέουσιν μόνον, σκοτίζουσιν, καὶ συστέλλουσιν αὐτὸ, ἐμπνέουσιν ὄχι ἔρωτα, ἀλλ' ἀπέχθειαν πρὸς τὰς Μοῦσας, ἢ, τὸ χειρότερον, γεννῶσι τοὺς οἰηματίας σχολαστικούς.

Ὡς εἰς πᾶσαν ἄλλην βιωτικὴν εἴσιν, παρομοίως καὶ εἰς τὴν διδασκαλικήν, ἀπαντῶνται περισσὰ δυσκολία. Ἰδοὺ πῶς ἐκφράζεται περὶ τούτου ὁ κύριος καθηγητής—

«Παλαίονεν καθημέραν μὲ πολλὰ δυσάρεστα προσκόμματα· μὲ οἴην πολλήν, μὲ ἀμάθειαν καὶ ἀμελείαν, τὰ ποῖα φέροντες ἀλλοθεν, εἰσέρχονται τινὲς εἰς τὴν σχολήν, μὲ ἀπουσίας μακρὰς καὶ ἐπαναλαμβανομένας, διὰ τὰς ὁποίας οἱ πλείοντες χάνουν τὴν συνέθειαν τῶν μαθημάτων, καὶ μένουν ὀπίσω ἀθυμοῦντες καὶ ἀπεγνωσμένοι. Ὅσakis προσεκαλέσαμεν τὴν προσοχὴν τῶν πατέρων ἐμάθομεν ὅτι ἦσαν αὐτοὶ οἱ αἰτίοι τῶν ἐλλείψεων τούτων. Βλέπομεν ἄλλοτε μενίστρα καίνοντα καλὰς προόδους, νὰ μᾶς φεύγωσι δι' οἰκιακὰς τῶν περιστάσεις, διότι εἶναι κατ' ἀτυχίαν οἴκων μικρῶν υἱοί· καὶ διότι ἡ κοινωνία μας ἐνταῦθα ὀλίγας ἐλπίδας καὶ θέσεις προσφέρει ὅς ἀμοιβὰς εἰς τοὺς κόπους τοῦ σπουδάζοντος· μᾶς φεύγουσι, καὶ μένουσι περὶ ἡμᾶς ὀλίγοι. Παλαίονεν, πρὸς τοὺς, μὲ φύσεις διεστραμμένας, ἔξεις ἀναγνώσους, καὶ πολλὰς δυσχερείας τοῦ ἔργου μας· καὶ ἂν δὲν ἀπηυδίσκαμεν, καὶ μένωμεν εὐχρηστικῶς εἰς τὴν θέσιν μας, τοῦτο ὀφείλομεν εὐγνωμονοῦντες καὶ εἰς πολλοὺς εὐγενεῖς πολίτας, οἵτινες μᾶς υποχρεοῦνσι μὲ τὴν περιποίησιν καὶ καλοσύνην των, καὶ εἰς τοὺς ἐντίμους ἐφόρους τῆς σχολῆς, οἵτινες φιλοτιμῶς προλαμβάνουν τὰς χρεῖας μας, καὶ ὄχι ὀλιγώτερον εἰς τοὺς φιλοπόνοους καὶ ἀγαθοὺς ἐκείνους μαθητὰς, οἵτινες εὐδοκίμως προοδεύουσι.»

Θλιβεράν, καίτοι ἀληθεστάτην εἰκόνα, μᾶς παριστάνει ὁ διδάσκαλος· τὰ τῆς σχολῆς, ὡς ἐνταῦθα περιγράφονται, κακῶς ἔχουσι, καὶ, τὸ χειρότερον, θέλουν ἐξακολουθεῖν εἰς τὴν αὐτὴν ἐλεεινὴν εἴσιν, ἐνῶ ἐξακο-

λουθεῖ τὸ αὐτὸ ἐλεεινὸν σύστημα· τούτέστιν, ἐνῶ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐμποροῦν νὰ εἰσέρχωνται καὶ νὰ ἐξέρχωνται οἱ βουλόμενοι μαθηταί. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴν ὑπάρχῃ μεγίστη σύγχυσις καὶ ἀνωμαλία εἰς τὰς μαθητῶν, ἐκ τῶν μελῶν τῆς ὁποίας ὁ μὲν ἐμβῆκε τοῦτον, ὁ δὲ τὸν παρελθόντα, ὁ δὲ τὸν προπαρελθόντα μῆνα; εἰς τὰς, ὅπου ἀδιακόπως ἄλλοι ἐρχονται, καὶ ἄλλοι ἀναχωροῦν, κατ' ἀρέσκειαν; Δὲν ἔδελεν εἶσθαι πολὺ τακτικώτερον νὰ ὑπάρχωσι προσδιωρισμένοι τινὲς ἐποχαί, ἅπαξ ἢ δις τοῦ ἐνιαυτοῦ, καθ' ἃς μόνας νὰ ἐμβαίνωσι νέοι μαθηταί, καὶ νὰ σχηματίζονται νέοι τάξεις; Δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ καὶ προσδιωρισμένη τις σειρά μαθημάτων, τὴν ὁποίαν νὰ διέρχωνται οἱ σπουδάζοντες, κατὰ μέρος ἢ ἐξ ὁλοκλήρου, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων ἐνὸς ἐκάστου; Παντοῦ εἶναι ὠφέλιμος ἡ εὐταξία, καὶ βλαβερὰ ἡ σύγχυσις· ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τὰ σχολεῖα. Αἱ γνώσεις δὲν πρέπει νὰ ῥίπτονται σωρηδὸν ὅπου καὶ ὅπως τύχῃ, ἀλλὰ ν' ἀποταμιεύωνται εἰς τὰ προσφυῶς ἡτοιμασμένα πνεύματα τακτικῶς ἢ μία κατόπιν τῆς ἄλλης, τοιαῦτα τὴν ποιητικὴν καὶ τοσαῦτα τὸν ἀριθμὸν, ὥστε νὰ συναπαρτίζωσι τελείους κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἄνδρας.

Προβαίνων ὁ κύριος Σακελλάριος ὁμιλεῖ διεξοδικῶς περὶ τῆς ἐν Σμύρῃ συνθηδείας τῶν ὁπωσούν εὐκαταστάτων, νὰ πέμπωσι τὰ τέκνα των εἰς σχολεῖα ἰδιαίτερα, προτιμῶντες αὐτὰ, δηλονότι, τῆς δημοσίου Εὐαγγελικῆς Σχολῆς. Καὶ τῶντι κατὰ τοῦτο μᾶς φαίνεται δύσκολον νὰ δικαιολογηθῶσι· διότι, ἂν μὲν ἡ Εὐαγγελικὴ Σχολὴ ἦναι ἤδη καλὴ καὶ ἀξία ἐμπιστοσύνης, διατὶ νὰ μὴ στέλλωσιν εἰς αὐτὴν τὰ τέκνα των; ἂν ὅμως δὲν ἦναι ὁποία πρέπει, τοῦτο πόθεν προῆλθε; βέβαια ἐκ τῆς ἀμελείας αὐτῶν πάλιν τῶν εὐκαταστάτων· ὅθεν ἢ οὕτως ἢ ἄλλῳς δ' ἐμποροῦν ν' ἀθωωθῶσιν. Ἀλλ' ἄς ἀναγνώσωμεν τὰς ὁρὰς παρατηρήσεις τοῦ καθηγητοῦ.

«Καὶ ποῖοι ἄραγε δίκαιοι λόγοι γεννοῦν ἐνταῦθα τὴν προτίμησιν τῶν πολλῶν ἰδιαίτερον σχολείων, καὶ τὴν ὀλιγωρίαν μᾶς δημοσίου σχολῆς; Δὲν εἶναι βέβαια λόγος, ὅτι οἱ πολῖται εἶδον μεγάλους καρπούς ἀπὸ τὰ ἰδιαίτερα, διότι οὔτε οἱ λογιώτεροι Ἑλληνας ἐξῆλθον ἀπὸ τοιαῦτα, οὔτε οἱ λογιώτεροι τῶν Σμυρναίων ἐφάνησαν, ἀφοῦτο οἱ παῖδες των διδάσκονται εἰς τοιαῦτα. Τὴν σήμερην ἔπειτα χρειάζεται παιδεία ἀνωτέρα καὶ τακτικώτερα· ἀλλὰ ἐγκύκλιος παιδεία ἀνωτέρα ἀπαιτεῖ ὄχι ὀλίγους διδασκάλους, ἱκανοὺς καθένα εἰς εἶδος τῆς μαθήματος ἢ γλώσσης. Ὁ διδάσκων ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ κατὰ βάθος καὶ καθ' ὅλας τὰς ὁψεις τὸ εἶδος του, διὰ νὰ ἐκλέγῃ ἀσφαλῶς τ' ἀναγκαϊότερα καὶ καλῆτερα, καὶ νὰ παριστάνῃ αὐτὰ εἰς τὸν μαθητὴν φυσικώτερα καὶ σαφέστερα. Ἀλλὰ μικρὸς πατέρων ἀριθμὸς δὲν ἔθελεν ἐπαρκεῖν εἰς πολλοὺς διδασκάλους τοιοούτους. Δὲν εἶναι λόγος ὀλιγωρίας, ὅτι οἱ δημόσιοι εἶναι ὀλιγώτερον ἡναγκασμένοι νὰ δεικνύονται κολακευτικοὶ καὶ ὑπηρετικοί. . . Τὸ ὑπόδουλον καὶ κολακευτικόν, εἰς τὰς θέσεις πάσας ἀπρεπές, εἰς τὴν διδασκαλικὴν ἔθελεν εἶσθαι παντάπασιν ἀνάξιον· καὶ ἂν συγχωρηθῇ νὰ μεταβῶμεν ἀπὸ μικρότερον εἰς μεγαλύτερον, βλέπομεν εἰς τὴν ἱστορίαν μάλιστα τῶν προγόνων μας, ὅτι οἱ αἰδοὶ ἐκεῖνοι τῆς Ἰωνίας καὶ τῶν ἄλλων τόπων, οἵτινες ἀνέπτυξαν τὸ πνεῦμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐπὶ τῆς βαρβαρότητος· οἱ ποιηταί, οἱ δημηγόροι, καὶ οἱ σοφοί, οἵτινες ἀνεβίβασαν αὐτὸ εἰς τὸ μέγα ὕψος τοῦ πολιτισμοῦ, ἦσαν ἄνδρες οἱ πλεόν ἀνεξάρτητοι. Τὸ κολακευτικὸν καὶ ὑπόδουλον, καὶ τὸ ἀγυρτικὸν ὁμοῦ, ἀνήκον εἰς τοὺς σοφιστὰς. Τῶντι, ὁ ἐροχάρης, ὁ ἡθικολόγος, ὁ

ρήτωρ, ὁ δημοσιογράφος, πᾶς ὅστις καλλιεργῇ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὅσῳ μᾶλλον εἶναι ἀνεξάρτητος, τόσῳ μᾶλλον ἐνεργεῖ εἰς τὰς ψυχὰς ἀξιοπρεπῶς καὶ δραστηρίως.»

Ἐξετάζεται ἀκολούθως, ἂν τῶντι εἰς τὴν δημόσιον σχολὴν ὑπάρχῃ μεγαλύτερος κίνδυνος ἡθικῆς διαφθορᾶς· καὶ ἐδῶ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι εἰς τὰ δημόσια σχολεῖα, ἐπειδὴ ἡ συρροή εἶναι καὶ πολυπληθεστέρα καὶ ποικιλιωτέρα, ἤθελεν εἶσθαι τῶντι μεγαλύτερος καὶ ὁ φόβος, ἂν δὲν ἐλαμβάνοντο ἀνάλογα προφυλακτικὰ μέτρα. Τὸ πρῶτιστον δὲ καὶ δραστηκώτατον μέτρον πρὸς ἐμπόδιον τῆς ἀπὸ κακοῆθους παιδᾶς προερχομένης διαφθορᾶς εἶναι βέβαια τὸ νὰ ἐνασχολῶνται ἅπαντες οἱ μαθηταὶ ὑπὸ τὰ ὅρματα τῶν διδασκάλων, ὅσας ὥρας μένουν εἰς τὸ σχολεῖον, μηδέποτε ἀφινόμενοι ἐν ἀργίᾳ ἢ μοναξίᾳ. Τοῦτου δὲ πρὸ χρόνων οὕτω γινομένου εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν σχολὴν, (ὡς μᾶς εἰδοποιεῖ ὁ προκείμενος λόγος), ἔπεται φυσικὰ ὅτι οἱ ὡς πρὸς τοῦτο φόβοι τοῦ δημοσίου εἶναι κατ' εὐτυχίαν χωρὶς βάσιν. Ἀλλὰ, καὶ ἂν ὑπῆρχον ἐλλείψεις, ἂν δὲν ἐγίνετο αὐστηρῶς ἡ ἀπαιτουμένη ἐπαγρύπνησις, ἂν ὁ διοργανισμὸς ἐχρειάζετο βελτίωσιν, ἢ ἂν οἱ διδάσκαλοι δὲν ἦσαν ἱκανοί, μήπως τὸ δημόσιον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἡ Εὐαγγελικὴ Σχολή, δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ἰσχὺν νὰ φροντίσῃ περὶ τούτων ὧν, καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν σχολὴν ὅποια ὀφείλει νῆ ἦναι; Ἄν ἀρκοῦντως ἦσθαι νόμιμα τὴν ἀνάγκην ἐκπαιδευτικοῦ καταστήματος ἀξίου τῆς ἐποχῆς ἐν ἡ ἔσμεν, αἱ πολυποικίλοι καὶ παράλογοι ἀφορμαὶ καὶ προφάσεις ἤθελον εὐθὺς λείψιν, καὶ ἅπαντες ἤθελον ἡμοθυμαδὸν ἐκτείνειν χεῖρα βοήθειας πρὸς ἀνθρώπῳ τῆς μόνης δημοσίου σχολῆς μας.

«Ἄλλ' ἐν Σμύρνῃ,» ὡς λέγει ἐξακολουθῶν ὁ ἀρχιδιδάσκαλος, «ὑπάρχει μὲν κατάστημα λαμπρὸν, τιμὴν ἱκανῶς τοὺς πολίτας, ὅπου καταφεύγει ὁ νοσῶν ξένος καὶ ἐνδεὴς, καὶ θεραπεύει τὸ σῶμά του· κατάστημα δὲ δημόσιον, ὅπου νὰ προσφεύγῃ ὁ πάσχων λαὸς διὰ τὴν ἀνάθειαν, δεισιδαιμονίαν καὶ βρῆδ' αὐτοῦ, καὶ νὰ θεραπεύῃ τὴν ψυχὴν του, ὅπου νὰ μορφώνεται ὁ ἱερεὺς, ὁ ἔμπορος, ὁ δημογέρον, καὶ ὁ πατριώτης, ὅπου νὰ πλάττεται ὁ πᾶς καὶ ὁ νέος Χριστιανικός, Ἑλληνικός καὶ Εὐρωπαϊκός, ἀκόμη δὲν ὑπάρχει εὐπορον καὶ σταθερόν. Παίγιον τῆς τύχης καὶ τῶν περιστάσεων στέκει τοῦτο οἰκοδόμημα ἀρχαῖον εὐλαβῶν χειρῶν, ὀλιγορούμενον καὶ ἐτοιμόρροπον. Τὰ πάθη τοῦ σώματος, αἰσθητὰ εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας, καὶ εἰς τὰς κατωτέρας περισσότερον, κινεῶν ὧν τὴν συμπάθειαν καὶ συνδρομὴν· πάνδημος λοιπὸν συμπάθεια περιβάλλει καὶ διατρεῖ τὸ νοσοκομεῖον· ἀλλὰ τὰ πάθη τοῦ πνεύματος δὲν προσβάλλουσι τὰς αἰσθησεις τῶν πολλῶν. Οἱ ἀμαθεῖς, προληπτικοὶ, καὶ δεισιδαίμονες, πάντοτε σχεδὸν ἀποδίδουν εἰς πᾶν ἄλλο παρὰ εἰς ἐαυτοὺς τὰς δυστυχίας των, καὶ εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ πνεύματός των ἀναπαύονται. Ἡ ἀνάγκη τῆς θεραπείας τῶν τοιούτων παθῶν εἶναι εἰς ὀλιγωτέρους αἰσθητὴ, ὅσους περιστάσεις καὶ φύσεις ἀπήλλαξαν ἀπὸ τοιαῦτα πάθη, τοὺς ἐγγειαιόντας διανοητικῶς καὶ ἠθικῶς, τοὺς ἀληθῶς ἐνῆκοντας εἰς ἀνωτέρας τάξεις.»

Καὶ ἡ ἱστορία καὶ ἡ πεῖρα μᾶς διδάσκουσι μὲ πόσας δυσκολίας ἀντιπαλαίουν οἱ προσπαθοῦντες νὰ φωτίσωσιν ἀπαιδεύτους λαοὺς, καὶ βλέπομεν μάλιστα ὅτι τὰ κυριώτερα προσκόμματα ἀντιβάλλουν αὐτοὶ ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων ζητεῖται ὁ φωτισμός. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήττῃ. Διότι καὶ ὁ πένης αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην τοῦ πλούτου, καὶ ὁ νοσῶν γνωρίζει τὰς

ἀπολαύσεις τῆς υγείας, καὶ ὁ ἄτιμος ἐννοεῖ τὴν ὠφέλειαν τῆς ὑπολήψεως, καὶ ὁ ἀφανὴς καὶ ἀδύνατος καταλαμβάνει καὶ ποθεῖ τοὺς καρποὺς τῆς δόξης καὶ τῆς δυνάμεως· ἀλλ' ὁ ἀμαθὴς ἀγνοεῖ, καὶ οὐδ' ἐμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ, τὰ πλεονεκτήματα τῆς μαθήσεως· οἱ ὀφθαλμοὶ του εἶναι κεκλεισμένοι, καὶ τὰ ὠτὰ του πεφραγμένα, ὥστε δὲν βλέπει τὰ κάλλη τῶν Μουσῶν, οὐδ' ἀκούει τὴν γλυκυτάτην αὐτῶν φωνήν. Ὅταν λοιπὸν ὁ φιλόπατρις ἢ ὁ φιλάνθρωπος, ἀπὸ αἰσθήματα φερόμενος γενναῖα καὶ ἀφιλοκερδῆ, ζητῇ νὰ μεταδώσῃ τὰ ἀγαθὰ τῆς παιδείας εἰς λαὸν ὁποῖος τὰ στερεῖται, ἅπαντ' ἀψυχρότητα, ἀδιαφορίαν, ἢ καὶ περιφρόνησιν. «Οἱ ἀμαθεῖς, προληπτικοὶ, καὶ δεισιδαίμονες, ἐπαναπαύονται εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ πνεύματός των.» Εὐδαιμονίαν τρόπον τινὰ στοχαζόμενοι τὴν ἄνοιαν, οὐχὶ μόνον δὲν ἀγωνίζονται πρὸς ἐξάλειψιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις κρίνουσι περιττὸν καὶ μωροῦ ἴδιον τὸν εἰς ἀπόκρησιν τῆς παιδείας ἀπαιτούμενον κόπον. Ἐπεται ἄρα, ὅτι, διὰ νὰ ἐξαπλωθῶσι τὰ φῶτα εἰς κοινωνίαν ἢ ὁποία τὰ στερεῖται, ἀνάγκη πᾶσα οἱ ὁπωσοῦν πεφωτισμένοι νὰ καταβάλωσι πολλοὺς κόπους, νὰ κάμωσι μεγάλας θυσίας, νὰ δεῖξωσι γενναίας καὶ ἀγαθὰς ψυχὰς. Καὶ κατὰ τοῦτο ἔχουν οἱ Σμυρναῖοι οἰκεῖον παράδειγμα τὸν αἰοίδιμον ἐκεῖνον ἄνδρα, ὅστις, διὰ τῆς συνδρομῆς καὶ δεξιᾶς φύσεως καὶ δεξιῶν περιστάσεων φθάσας εἰς ὑψηλὸν βαθμὸν σοφίας, κατεδαπάνησε τὴν ζωὴν εἰς συνεχεῖς κόπους ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τῶν ὁμογενῶν, μέχρι τελευταίας πνοῆς εἰς βαθύτατον γῆρας ἐξακολουθῶν νὰ ποτίζῃ καὶ νὰ ζωογονῇ μὲ τοὺς ἰδρωτάς του τὴν δόξαν τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε. Τοιούτου παραδείγματος πόσοι τῶν ἐν Σμύρνῃ θέλουν φανῇν μέχρι τινὸς οἱ μιμηταί, ἐνῶ μάλιστα πρόκειται λόγος περὶ αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ σεβασμίμου καταστήματος, ὅπου ἐδιδάχθη τὰ στοιχεῖα τῶν γνώσεων ὁ προεξηρημένος μέγας ἀνὴρ, ὁ χρόνος θέλει τὸ δεῖξιν.

Τὰ ὀρᾶ μας δὲν συγχωροῦν ἀνάπτειν πλαυτέρων τῶν φρονημάτων τοῦ κυρίου καθηγητοῦ· ἀλλ' ἐλπίζομεν ὅτι ὁ ψυχρὸς ὑπολογισμός, ἡ ἀδιαφορία πρὸς τὰ δημόσια, ἡ περιφιλαντία, ἐν ἐνὶ λόγῳ, καὶ χαμερπὴς ἰδιοτέλεια, τὴν ὁποίαν μᾶς λέγει ὅτι γεννὰ καποῦτε ὁ ἀνώτερος πολιτισμός, δὲν ἐμόλυνεν εἰσέτι ἐπὶ τοσοῦτον τὴν κοινωνίαν μας, ὥστε ν' ἀποβῶσιν αἱ προτροπαὶ του ὡς χαλκὸς ἢ ἄλγιν καὶ κύμβαλον ἀλαλάζον.

Τελειόνοντας, λέγομεν μετ' αὐτοῦ ὅτι ὑπάρχουν ἐν Σμύρνῃ ἄνδρες πεφωτισμένοι περισσότεροι παρ' ἄλλοτε. Ἀλλ' ὁ Παντολέων μὲν Σεβαστόπουλος, καὶ εὐγενεῖς τινες Σμυρναῖοι περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἀπὸ μόνῃ τὴν συμπάθειαν τῆς εὐλαβείας καὶ τὸ ἀπλοῦν φῶς τῆς θρησκείας ὁδηγούμενοι, ἐπάλασαν γενναίως ἐναντίον τοσοῦτον ἐμποδίων τῆς τότε βαρβαρότητος, καὶ ἐθυσίασθησαν, ἐμπορῶν νὰ εἴπω, διὰ ν' ἀνεγείρωσι καὶ στερεώσωσι ταύτην τὴν σχολήν. Περὶ τὰ μέσα δεῦτο ἸΘ' αἰῶνος, ὅποτε πρὸ πολλοῦ ἀνέτειλεν ὁ πολιτισμὸς εἰς τὴν ἀνατολήν, ὅποτε τὰ ἐμπόδια κατήντησαν ἀσημαντά, ὅποτε οἱ πολῖται τρέχουν τυχαίως ἄνω καὶ κάτω διὰ γράμματα, δύναται νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ἄνδρες τῆς Σμύρνῃς μὲ πολιτισμὸν καὶ φῶτα βλέπουν ἐμπροσθέν των τὸ ἀρχαῖον τοῦτο οἰκοδόμημα ὀλιγορούμενον, χωρὶς συμπάθειαν καὶ πόνον τῆς καρδίας των;